

fotografija trećeg razreda — be

ABDULAH SIDRAN

(Četrdesetprva pismena zadaća Abdulaha Sidrana)

Ta se fotografija do maločas nalazila na ormaru, u kutiji od bombonjere KRAŠ na kojoj je divnim vašarskim slovima upisano CARMEN. Kutija je crvena, na poklopcu je nacrtan lepršavi čipkani vez crne boje, preko poklopcu previjen dijagonalno, odozgo prema dolje. Preko tog čipkanog veza uzdužno se vije srebrnasta peteljka jedne mrtve ruže, također crvene, ali nešto zagašitije, takozvane karmin boje. Nekadašnja sadržina kutije bombonjere KRAŠ davno je pojedena. Ta kutija danas služi za čuvanje fotografija iz moga života. Kako se ormar u mojoj sobi nalazi blizu peći, kako je zima, pa soba pretežno topla, naročito u gornjim slojevima vazduha — fotografijama u CARMEN kutiji veoma je toplo i one se suše i savijaju. Pjesnik bi rekao: fotografijama iz moga života kutija KRAŠ-CARMEN postaje tijesna, očigledno.

Sada se ta fotografija nalazi na stolu, petnaestak centimetara lijevo od moga pisaćeg stroja. Moj analitički pogled, u pravilnim i ritmičnim vremenskim razmacima, slijeće sa fotografije na taster, i obrnuto. Dječaci i djevojčice na ovoj fotografiji učenici su trećeg be razreda Prve sarajevske gimnazije, u školskoj 1961/62. godini, nakon koje sam bio prinuđen da ponavljam razred, pošto sam imao tri keca, i pošto su, zahvaljujući negativnom nalazu očnog specijaliste, napori moga oca da me prebaci u saobraćajnu školu za otpravnike vozova ostali bezuspješni. Položaj fotografisanih je klasičan, kao da sjede u amfiteatru ili cirkusu. Ono što zrači iz njihovih mladih lica identično je: neiscrpan optimizam pred otkrivenim vratima života koji, eto, samo što nije počeo, lica što izgaraju od nestrpljenja.

U gornjem lijevom uglu — izvidnik na jarbolu smjele brodice „Treći-be“ —, stojeći na klupi koja se pod njim uvija, MIODRAG MARIC. Nadimak: Mara, Dugi. Bio je jedriličar. Iz bogate porodice, lijen, napustio fakultet. Ne znam čime se bavi danas. Jednom smo u njegovoj kući dočekali novu godinu i tad sam se napio i puzao po podu provlačeći se kroz mnoštvo nogu, da bih konačno završio ispod ogromnog trpezarijskog BIDERMAJER stola, plačući. Ne sjećam se zbog čega. Tješio me Žika, čini mi se.

Do Marića, nasmijan poput mladića koji reklamira pastu za zube: VLADIMIR SPASIĆ — SPASA. Pripadao je našoj klapi. Malo iz daljine, i drukčije, ali pripadao je. Također jedriličar, osvojio ZLATNU CE ZNAC-KU. Novine su tom prilikom u sportskim rubrikama donijele o njemu

neku vijest. Nisam siguran, ali mislim da su njegovi roditelji bili razvedeni, što ga je činilo ozbiljnijim i zrelijim od nas. Inteligentan i marljiv, tada. Čini mi se da se oženio. Ne znam što je s njegovim fakultetom. Ne vjerujem da je završio. Kad se sretnemo, pozdravimo se. I to je sve.

BOŽIDAR KNEŽEVIĆ. Kneško, Boško, Knez. Mnogo šta o njemu može da kaže kutija KRAŠ-CARMEN. On je visok, crn, mršav, lijep, stidan. Zaljubljen u Dragicu Vidmar, vječito zuboboljan. Iz srednje imućne, srećne obitelji. Otac, čovjek bez poroka, navijač „Veleža“. U njihovom sam domu često boravio, jeo čvarke. Na ormaru u velikoj sobi stoji Biblija. Tu sam prvi put imao u rukama tu knjigu što za svaku moju muku nudi lijek. Kneško, Žika i ja, bili smo kostur klope. Na more išli sa šatorom, dva puta. Noćivali na tvrđavama pored mora, jeli sardine, makarone i mermeladu. Izvrstan nogometaš, izdržljiv, tipični centarfor. Ne sjećam se ni jedne njegove mane. Drugar bez premca. Jedne godine, u ljeto (oni su odslušali prvu godinu, ja maturirao), doveo sam u njegovu kuću Melitu, kurvu, mladu i lijepu. U kući su bili on i Žika. Znao sam da su nevinašćad, kao što sam i ja do prije koji dan bio, i želio sam da skinu mrak sa očiju, i sam odlično poznavajući njime izazivane more i muke. Dogovorili smo se da dođem navečer, s Melitom, svakako. U kući će biti jedan, drugi će sa mnom otići u kino. Melita ne vjeruje da su jumferi. Možda onaj mali, ali onaj visoki nije. A „mali“, to je Žika, malen kao i ja, samo zdepastiji. Kad smo došli navečer, obojica odmah izadoše. Kao: igra neki odličan film. Poslije ćemo, kažu. A poslije sam ja zabrljao, pošto sam bio mlad i neumoran, pošto sam ostao sam s njom i pošto nju nije osobito interesovala literatura (premda joj se dopala pjesma o samoubistvu gimnazijalca Dejana, iz „Tranzita“ Izeta Sarajlića).

Kneško je kasnije otišao u Beograd, da nadoknadi neke ispite, i bio tamo kad su bile one studentske demonstracije, pričao mi kako je dobio batine. Danas se s njim rijetko susrećem, a kad se sretnemo vrlo brzo kažemo jedan drugom što imamo reći, pa poslije ćutimo, i pozdravimo se tužno.

Do Kneška, malo iza, neki RATKO KOVAČEVIĆ, ako se ne varam. Ima bistar izraz lica, ali o njemu ništa ne mogu da kažem. Sjećam se samo da je bio seljačko dijete i vrlo dobar učenik. Kutija od bombonjere KRAŠ-CARMEN ne čuva u sebi ništa drugo od njegovo lice i kaput sa nekom značkom na reveru. Sigurno Lenjin. Do njega, jedan seljak sa Pala,

RADOVAN SAMARDŽIJA, vješt, lukav, pametan mladić. Kasnijih godina sretao sam ga u nekim sumnjivim, mislim švicerskim, društvima. Bogat je život Radovana Samardžije, vjerovatno.

AJNSTAJN. Vižljasti dječak u naočalama, taletat za matematiku, KRAŠ-CARMEN o tome mladiću više ništa ne zna. Ni o MIRSADU LETIĆU, Sarajliji, s kojim sam čak i bio blizak, neko vrijeme. Ni o FARUKU SAN-DŽAKTAREVIĆU, kicošu iz ugledne sarajevske porodice. Sve sama MRTVA PRIRODA.

KRAŠ-CARMEN malo zna i o NAMIKU BERBEROVIĆU, plavokosom Sarajliji kojega sam kasnije sretao u poslovima oko novogodišnjih čestitki. U njegovoj kući smo zajedno učili, njemački čini mi se. Stara turska soba, na zidovima serdžade. Ne sjećam se više ničeg.

VASO TADIĆ stoji uza zid, do prozora, drži ruke na bokovima. Seljak, sa ilidže. Dolazili smo kod njega na berbu šljiva, ili jabuka, ne znam tačno. Sjećam se da smo mnogo jeli i da je bilo vrlo veselo. KRAŠ-CARMEN u sebi čuva samo tu berbu, ne znam čega, možda su bile i kruške. Poslije smo igrali lopte.

U drugom redu, ispod Marića, pedantni, neobično inteligentni FIKRET DŽEPAR. Otac mu je krojač. Dugo se družio s nama, ali o njemu ništa pouzdano ne umijem reći i zbog toga se stidim, malo. Njega, i druga sa svoje lijeve strane, zagrlio je široki i jaki RAMO KRIVDIĆ, u crno-bijelom, špricanom, kaputu. Iz Bosanske Dubice. Dolazio je mojoj kući, u dvorištu smo igrali stoni tenis, na improviziranom stolu, mojoj rukotvorini. Bio je ljevak i neodbranljivo tukao forhendom. Ambiciozan, bistar, marljiv. Nakon gimnazije, budući veoma siromašan, što niko nije primjećivao, otišao na vojnu akademiju. Imao je užasno rošavo lice, vazda zagnojeno. Njegova lijeva ruka počiva na ramenima nekog ISMETA. Iz njega, čak i sa ove fotografije, izbija siromaštvo, i strah od siromaštva. Nije bio iz Sarajeva.

SILVESTER PILIĆ. Pila. Neko vrijeme bio se priključio našem društvu, visio s nama na korzou, pod drvetom. Crvenio se veoma lako, i za najmanju sitnicu. Profesor Mihačević je govorio da je to dobro, da to svjedoči o poštenju. Ja nisam siguran u apsolutnu tačnost ovoga stava: Do Silvestera Pilića stoji jedna krupna djevojka, žena, zvala se ZDRAVKA, čini mi se. Do nje jedna sitna djevojka, ne znam kako se zvala.

ESAD ŠURKOVIĆ, u naš razred došao naknadno, mnogo stariji od nas. Sitn, mršav, kao isprelaman, lice bolesno, žuto. Fenomenalno baratao loptom. Veliko pojačanje za našu ekipu, premda je i u lopti ispoljavao svoju očajnu ljenost. Dolazio sam njegovoj kući, i bili smo prijatelji. Brojna obitelj, imućna. KRAŠ-CARMEN više ništa ne zna. Do njega, evo nasmijanog ŽIVORADA MARINKOVIĆA — ŽIKE. U kariranoj je košulji, preko nje crni džemper na ferlus, sa dubokim VE IZREZOM i po dvije okomite bijele paralele sa strane. Još jedan čovjek koga voli KRAŠ kutija CARMEN. Njegov je otac oficir JUGOSLOVENSKE ARMIIJE, povampireni pedagog banuo iz zaprašenih Makarenkovih udžbenika za pravilno vaspitanje mladeži. Majka, krasna ženica čiji je zadatak da ublažava sve što je kod oca-oficira potrebno ublažavati, čega nije bilo malo, na nesreću mog Živorada Marinkovića — Žike. On je mali rastom, ne znam da li manji od mene, ali mnogo širi, nabijen, pa izgleda manji, ako se ne varam. Čača ga je otjerao na medicinu. U Trogiru, šator smo razapeli u obližnjoj borovoj šumi, toga dana Žika i ja bili smo dežurni, kuhali krompir, pala je nagla kiša, pobjegli smo u šator. Kiša je muzicirala po šatorskom platnu, po moru, nedaleko od nas, mi smo pušili i razgovarali o ženama i ljubavi. Pitao me: Znaš li, Avdo, šta je u tome najbolnije? Nisam znao i on je sam odgovorio: Tako ih mnogo ima lijepih, tako mnogo.

U školi, bio sam ljubomoran na Žiku. Pisao je najbolje pismene zadatke iz esha. Njegovi su zadaci uvijek bili prvi čitani na času ispravka. U zadatku „Nedelja u mome gradu“ napisao je kako ljudi nedjeljom koračaju ulicama i u sebi nesvjesno pjevjuše neke davne neodređene melodije. Sedamnaestogodišnji Živorad Marinković — Žika, bio je genije. Susrećemo se rijetko, razgovaramo teško, kao da između nas, poput Kineskog zida, uvijek stoji neumoljiva, čarobna i surova sadržina kutije KRAŠ-CARMEN.

U trećem redu, prva, ADILA PAŠALIĆ, iz ugledne sarajevske porodice. Sretnemo se, poslovno, obično telefonom. DUŠANKA, bucmasta. TAHIR, laktovima naslonjen na koljena, često ga srećem, ne sjećam se prezimena, pisao je dugačke mračne pjesme, studira mašinstvo. Trune u Vijecnici.

FERID GAZIĆ, žučo, sav pirgav, čudak, dijele razvedenih roditelja. Moja žena, kao učenica osmog razreda osmogodišnje škole, zabavljala se s njim. Nisam ga volio. Prepreden je, nema potrebe za ljudima, za razgovorom. Otac mu je trgovac, piljar. On ga vrlo uspješno odmičnuje u poslovima. Oženjen je, ima dijete starije od mog, ali kad se sretnemo na ulici pa ga upitam kako su mu žena i dijete on odgovara: Kakva žena, kakvo dijete? Čudak kojeg nisam mogao da volim. Do njega sjedi MILENA JEREMIĆ, ličila je na jednu poznatu pjevačicu zabavnih melodija. Stidna je, seljankasta. Ne znam gdje je, šta studira, da li studira. Ništa ne znam. Čući kutija KRAŠ-CARMEN, sve dok se moj pogled ne spusti na lice sa naočalama, lice DRAGICE VIDMAR. Svi smo bili zaljubljeni u nju, Kneško najviše. Ona je imala svojih briga, nije bila s nama. Ništa o njoj danas ne znam. Pored nje, RUŽA, seljanka. Nigdje i nikada bez crne kecelje sa bijelim okovratnikom. Pored nje, kratko ošišan, uobražen, zureći nekud pored fotoaparata, A. S. — danas skupljač starih ključeva, i vlasnik kutije KRAŠ-CARMEN. Do njega sjedi NINOSLAV SUČIĆ — SUČO. Stara gradska porodica. Nije glup, a pametan je baš onoliko koliko je dovoljno pa da čovjek ne brine suviše brige. Šega čovjek, odličan gitarist. Nezamjenjivi saučesnik u lakrdijama na času, u bježanju sa nastave. Nije mi odveć naporno govoriti sa njim kad se sretnemo. Pokušao studirati, odslužio VOJNU OBAVEZU, radi kao službenik. Njega je zagrlilo KEMAL BAKALOVIĆ, Banjalčanin, naknadno došao u naš razred. Svira gitaru, notalist, sa nekom pogreškom u sluhu. Pametan, lukav. U njegovom stanu u neboderu izgubio sam nevinnost, dragovoljno, pa poslije toga hodao po stanu kao mjesecar, iscerenog lica od prevelike sreće. Mislim da se to njemu moralo ranije dogoditi, jer je protiv moje volje

stjerao iz stana, nakon svega desetak dana, dvije krasne kurve. Danas je oženjen školskom drugaricom moje žene, ima krasnog sina, živi od sviranja, po hotelima, mahom je u Dubrovniku. Prebacuje se s fakulteta na fakultet i tako odgađa vojsku. Često se susrećemo, ali od našeg dru-govanja nije ostalo ništa i nemamo o čemu razgovarati.

U prvom redu, prva, sjedi EMILIJA KARAČIĆ, sjećam se da se mnogo mučila sa svojim rošavim licem, bila je blage naravi. Pored nje, lijepa poput lutke iz zloga prodavnice KLUZ, DUŠICA, POPOVIĆ. Žika je rekao: buržoazija.

ŠEFIK, Čelo, malen, drži ruku na bradi, kao: misli. Muca kad se uz-budi, i kad treba da odgovara. Otac mu je bio stolar. On je imao četiri keca onda kad sam ja pao na godinu. Na poslednjim časovima stalno je cmizdio, molio: Ako mi vi dadnete dva, daće mi dva i taj i taj, pa ću pasti samo na popravni. Mogao sam pasti u nesvijest kad su se dijelila svjedočanstva. Izgubio sam godinu (ona tri keca), a Čelo je prošao glatko, bez i jednog. Danas radi kao konobar u kolima za spavanje i ručavanje na međunarodnim linijama JUGOSLOVENSKE ŽELJEZNICE. Iznad njega sjedi profesorica istorije, HMULINA, divna žena koju smo svi voljeli i svi joj činili pakosti kakve nikada nije zaslužila, u čemu sam prednjačio ja, sa Ninoslavom Sučićem uortačen. Bacali smo sir na peč, da se zadimi i usmrdi razred, opominjala je da će zvati direktora ako se to ponovi, a ponavljalo se. Vodila nas svojoj kući, ne sjećam se zašto. Do nje sjedi djevojka za koju kao da se sjećam da je drugovi nisu voljeli, kao da su govorili da je slinava, ili tako nešto, ali ja sam često sjedio s njom u klupi, govorio sam: ti ličiš na smru.

I na kraju, posljednja ličnost sa fotografije trećeg be razreda, MU-HAMED LAZOVIĆ, mladić iz mahale, išao sa mnom u osnovu škole, kada je izgubio jednu godinu, i došao pameti. U gimnaziji, ho-ruk, ho-ruk! i sve dobrim, zamalo pa vrlodobrim. Diplomirao elektrotehniku, koju moj brat, vječiti odlikaš briljantne inteligencije, studira devet godina.

Još samo jedan pogled na fotografiju trećeg be razreda: nema više ni jednog lika, samo dva ogromna prozora sa duplim staklima otvaraju vidik na mutni grad u kome danas živi većina fotografisanih.

Posmrtni ostaci trećeg be razreda ponovo počivaju u kutiji od bom-bonjere KRAŠ.

Usahlu dušu trećeg be razreda ponovo prekriva crni čipkasti vez, kitnjasto i vašarsko i spomenarsko CARMEN, i jedna mrtva ruža sa sre-brnastom peteljkom, ZAŠTITNI ZNAK BOMBONJERE CARMEN, tvornice čokolade i bombona KRAŠ — ZAGREB.